

► **Mysterie rond Haaksbergse thorarol is na 50**

Een kostbare thora-rol in de synagoge van Haaksbergen geeft na meer dan vijftig jaar zijn geheimen prijs. „Als zo'n rol een kind is, dan was deze rol een vondeling.”

Herman Haverkate

Haaksbergen

Bert Oude Engberink slaat zijn wit-zwarte gebedskleed om en opent de deuren van de aron hakodesj. Hier, in deze houten kast, worden de vier thorarollen bewaard waaruit hij zijn gemeente in het Hebreuws voorleest uit de vijf boeken van Mozes. „Dat is een voorrecht om te doen. En een plechtig moment. Ik draag de rollen eerst rond. Daarna leg ik ze op de bima, het spreekgestoelte midden in de synagoge. Als ik dan begin te lezen, raakt me dat diep.”

Oude Engberink behoort tot de Liberaal Joodse Gemeente Twente. Hij is er voorganger en voorzitter. De kleine synagoge in Haaksbergen waar zijn gemeente zich op zaterdag verzamelt, is voor hem een tweede huis. Ook de rollen waarover de gemeente beschikt zijn hem vertrouwd. Elk jaar opnieuw leest hij hieruit de oude verhalen voor, vanaf de schepping van de wereld tot aan de dood van Mozes. „Het woord van God gaat altijd door. Bedenk goed: dit is geen museum, maar levend erfgoed.”

Onbekende herkomst

Dat er van de vier thorarollen altijd een was met een onbekende herkomst, heeft hem en andere gemeenteleden altijd dwarsgezet. „Ik zeg weleens: zo'n rol is een kind dat aan jou is toevertrouwd. In ons geval komen ze overal vandaan. Uit Jeruzalem, uit Zuid-Afrika en uit Tsjechië. Toen wij hier begonnen, hadden we niets.”

De oorspronkelijke rollen van Haaksbergen verdwenen in de oorlog. Twee ervan kwamen op wonderbaarlijke wijze terug. „Een nazaat van de plaatselijke slager bracht ze in een Albert Heijn-tasje terug. Maar ze bleken beschadigd en daardoor onbruikbaar. Kapotte thorarollen moeten eigenlijk worden begraven, maar

▲ De thorarol in Haaksbergen.

► De aron hakodesj' in Haaksbergen, met de vier thorarollen.

▼ Bert Oude Engberink op de 'bima', het spreekgestoelte waar hij op sabbat voorleest van de thorarol.

Zolang het woord van God in dit gebouw zal klinken, zullen we die namen blijven noemen

– Bert Oude Engberink, voorzitter en

Het curieuze is dat ze in Londen het zicht op deze rol hadden verloren

- Bert Oude Engberink, voorzitter en voorganger

de herkomst van de rol altijd duister gebleven.”

In 1850 in Brno

Inmiddels weet Oude Engberink dat de rol oorspronkelijk afkomstig is uit Brno, vermoedelijk uit de grote synagoge in deze stad. Rond 1850, zo blijkt uit onderzoek in Londen, moet de rol zijn vervaardigd in een handschrift dat geldt als uitzonderlijk sierlijk en rijk.

„Het curieuze is dat ze in Londen het zicht op deze rol hadden verloren. Ze hadden nog wel alle gegevens, maar wisten niet meer waar deze was. De rol gold als vermist of vernietigd. Hoe zo'n kostbare rol in zo'n klein stadje als Haaksbergen terecht kon komen, was ook voor hen een verrassing.”

De Haaksbergse rol is een van de vier Tsjechische *memorial scrolls* in Nederland. De andere bevinden zich in onder meer in Amsterdam en het Bonnefanten Museum te Maastricht.

Meer dan letters

Dat het raadsel eindelijk is opgelost, betekent veel voor Oude Engberink. „Als zo'n rol een kind is, dan was deze rol een vondeling. We hebben er altijd goed voor gezorgd, maar als goede ouders wil je toch weten waar zo'n kind vandaan komt. Dat weten we nu. Eindelijk heeft ons zwerfkind een naam. Een naam die meer is dan een paar letters, maar die ook ons echt verbindt met al die mensen in Brno die ooit, net als wij, de woorden op deze rol hebben gehoord. Een groot deel van hen is door de nazi's vermoord. Een lijst met hun namen hopen we snel te krijgen. Zolang het woord van God in dit gebouw zal klinken, zullen we die namen blijven noemen.”

▲ **Bert Oude Engberink met de thorarol waarvan de herkomst tot dusver onbekend was.** FOTOS EMIEL MIJDERMAN

sinds de jaren 60 de meer dan 1500 Tsjechische thorarollen bewaard die de oorlog overleefden. Deze *memorial scrolls*, zoals ze officieel worden genoemd, werden na 1945 aangetroffen in een opslagruimte bij Praag.

Joods erfgoed

„Het is verbijsterend, maar de nazi's hadden ooit een plan om in Tsjechië een soort museum op te richten voor het verdwenen Joodse erfgoed. Om die reden roofden ze uit de gesloten of platgebrande synagogen alle

maar ze worden niet meer gebruikt.”

Het verhaal achter de vierde rol kwam bij toeval aan het rollen. Dat gebeurde tijdens de jaarlijkse herdenking van de Kristalnacht op 9 november. „Tot de aanwezigen behoorde een Engelse dame. Toen zij onze rol zag, begon er bij haar onmiddellijk een lichtje te branden. Ze herkende het soort perkament en ook het handschrift van de tekst. Het kon niet anders of dit moest een rol zijn afkomstig uit het oude Tsjechoslowakije, ooit een land waar het wemelde van de Joodse synagogen.”

Het spoor van de daaropvolgende zoektocht leidde uiteindelijk naar Londen. Daar, in de Westminster Synagogue, worden

voorwerpen van waarde. Uiteindelijk hebben ze zo een verzameling van meer dan 1500 rollen bij elkaar gebracht.”

Op de *memorial scrolls* kon vanaf de jaren 60 een beroep worden gedaan door synagogen uit de hele wereld.

„Er was een grote behoefte aan rollen. Wie een serieuze verzoek had, kon tegen betaling en onder voorwaarden zo'n rol in bruikleen krijgen. Ook onze rol is op die weg manier naar Nederland gekomen. Via Arnhem is hij kort na de stichting van onze gemeente in Haaksbergen terechtgekomen. Eva Numann, een inmiddels overleden lid van onze gemeente, was de schenkerster.

Maar juist door die omweg via Arnhem is